

Церковне життя Острога на сторінках «Волынских епархиальных ведомостей» початку ХХ ст.

Дослідники не раз відзначали позитивний вплив появи часопису «Волынские епархиальные ведомости» на розвиток історико-краєзнавчих досліджень. Навколо заснованого 1867 року при Волинській духовній семінарії в Кременці епархіального органу, першим редактором якого був майбутній академік Микола Петров [6], згуртувалося широке коло дослідників рідного краю, переважно вихідці з давніх священницьких родин та педагогів духовних навчальних закладів. Для більшості з них поява часопису стала потужним стимулом до наукової діяльності [5]. Серед авторів «Волынських епархиальних ведомостей» – імена А. Сендульського, С. Барановського, Л. Рафальського, Ф. Четиркіна, А. Селецького, М. Теодоровича, М. Тучемського і багатьох інших дослідників, значна частина творчого доробку яких присвячена історії Острога [7].

Високу оцінку «Волынским епархиальным ведомостям», як історико-краєзнавчому органу дав видатний український історик Олександр Лазаревський на сторінках «Киевской старины» з нагоди першого двадцятиліття діяльності часопису і виходу в світ бібліографічного покажчика «Указатель неофициальной части «Волынских епархиальных ведомостей», що був складений Ю. Тиховським і виданий у 1888 році в Почаєві [2].

У свій час О. М. Лазаревський писав, що «Волынские епархиальные ведомости» є досить цінним, змістовним, інформаційно-насиченим періодичним виданням [2]. О. Лазаревський поставив це видання на перше місце серед аналогічних видань інших епархій на українських землях за багатством змісту та інформаційною насиченістю [2].

Як офіційна, так і неофіційна частини часопису є невичерпне джерело для вивчення історії, церковного і суспільного життя, освіти, міжнаціональних відносин Волинського краю та його окремих міст і сіл.

Метою нашого дослідження – аналіз фактичного матеріалу з церковного життя Острога початку ХХ ст., який нам дають «Волынские епархиальные ведомости». Адже в ці роки відбулися такі знаменні в історії міста події, як перенесення в Острог моцій преподобного Федора, князя Острозького (1907 р.); вшанування Острозького у 300-у річницю з дня його смерті (1908 р.), заснування релігійно-просвітницького і науково-краєзнавчого Братства імені князів Острозьких (1909 р.), відкриття історичного музею у відреставрованому замку.

Як бачимо, тема дослідження перебуває у точних хронологічних

рамках (1900-1917 рр.). Джерельна база є сталою – це свідчення, опис подій, постанови, рішення, резолюції, статистичні дані, що вимагають аналізу змісту, який викриває тенденційність як самого джерела – тобто «ВЕВ», – так і авторів: їх морально-повчального характеру, який сформований епохою і, відповідно, їх приналежністю до такої частини суспільства, як священнослужителі.

Найбільше уваги у «ВЕВ» приділяється опису подій як, наприклад, «Предстоящее народное торжество в Остроге» [16], де йдеться мова про те, що «11 августа (день кончины Преподобного..» [16], згідно листа острожан, про який свідчить М. Тучемський: [16] на «имя Антония, Архиепископа Вольнского, от 18-го сентября 1906 года» [16], будуть відзначатися святкування на пошану «преподобного Фёдора, князя Острожского...», згідно тексту: «на пол-пути из Межирича в Острог Межиричский крестный ход был встречен крестными ходами – Собора, Нового Места, Вельбовно и Нетишина. Певчих собралось болем двухсот человек.. Здесь тысячи народа вышли на встречу своего святого Князя и провожали его в величественный Богоявленский замковый Собор» [9]. Документ також подає інформацію і про ініціатора цієї події: «в конце 60-х годов таким светлым деятелем для здешнего края явилась Попечительница Острожского св. Кирилло-Мефодиевского Братства, покойная графиня Антонина Дмитриевна Блудова...ей же первой преднадлежит и мысль о возвращении в Острог мощей преподобного Фёдора» [9].

Відомою сторінкою із життя Острога є подія 1908 р., яка відбулася «13 февраля – 300 летняя годовщина со дня смерти князя Острожского Константина Константиновича... похороненного, по свидетельству в г. Остроге, под замковым Богоявленским Собором... звон всеобщей 12 февраля начался в половине шестого... священников и дияконов было болем 30-ти; между ними наместник Почаевской лавры... архимандрит Амвросий, эконоом вольнского архирейского дома архимандрит Антоний, председатель епархиального училищного совета, протоиерей о. К. И. Левитский» [14]. У результаті виникає ряд рішень, що видно з листа «смирненнаго Антония, Архиепископа Вольнского» [12] – це «поучение на поминновенный день по князю Константине Константиновиче Острожском (для прочтения в храмах)» [12].

У «ВЕВ» подано матеріал про існування Св. Воскресенської церкви: «на церковной летописи архиепископ (Евлогий) сделал такую надпись «11 авг. 1916 г. посетил приход и очень был утешен видом нового прекрасного храма» [3] та згадку про «Военную церковь 16 пех. Зап. Полка» [1].

Відомо, що головними компонентами будь-якого розвиненого суспільства є тісний зв'язок таких гілок його життя, як освіта, культура, релігія.

У першому та останньому випадках бачимо, що це забезпечувалось за рахунок діяльності церковнопарафіяльних шкіл. Згідно статистичних даних «...в уезде имеются 153 начальных школы, из них...120 школ церковно-приходских...обучается более 6000 детей, учителей...около 150» [17]. Церква також долучалася до створення спеціальних навчальних закладів, про що свідчать наступні документи: «14 сентября 1914 года освящено новое классное здание Острожского женского графа Д. Н. Блудова... братчики и братчицы Острожского Св. Кирилло-Мефодиевского братства, из братской церкви направился крестный ход в новое училищное здание... Во главе воспитаниц шли: попечительница училища графиня А. А. Комаровская, начальница училища З. В. Кирова и весь педагогический персонал училища» [10]; щодо чоловічої гімназії то маємо повідомлення про те, що «...отзывчивый на всё доброе председатель братства И. К. Окоёмов упросил Владыку остановиться со свитою в здании мужской гимназии, где полтора года тому назад устроены были Константиновские курсы для учителей церковных школ» [13], [15]. У копії акту «духовенства 1-го округа Острожского уезда об учреждении Епархиальной Типографии» [4] є інформація про забезпечення наукової діяльності – це згадка про виділення коштів на друкарню «Духовенство округа постановило: в новом 1902 г. пожертвовать единовременно от каждого причта по 1 рублю, от каждой самостоятельной церкви по 1 рублю... на учреждение Епархиальной типографии в г. Житомире [4].

«ВЕВ» акцентують увагу на матеріалах дослідження Острозької Біблії, зокрема, цікавим є стаття під назвою «Главный источник Острожской Библии» за редакцією Г. Рафальського [11], яка відображає наукову професійність автора. Це питання потребує окремого дослідження, позначимо лише те, що такий підхід у дослідженнях мав опору на традиційні практики російської школи дослідників XIX – поч. XX ст.

Церковне життя Острога було багатограним. Різні конфесії мирно співіснували, хоча щирих симпатій не помічалося. У «ВЕВ» при наведені статистичних даних про кількість «іновірівців» читаємо, що «в округе имеется: иноверцев 1214 муж., 1191 жен., иннославных 2033муж., 2042 жен, и сектантов, баптистов – 68 м. и 75 ж.» [8].

Отже, «Волынские епархиальные ведомости» – цінне джерело до вивчення історії та церковного життя Острога.

Література

1. Военная церковь // Волынские епархиальные ведомости. – 1916. – С. 243.
2. Воронов В. І. О. М. Лазаревський про «Волынские епархиальные ведомости» // Матеріали V науково-краєзнавчої конференції «Остріг на порозі 900-річчя». – Острог, 1994. – С 12-14.

3. Воскресенская церковь // Волынские епархиальные ведомости. – 1916. – С. 244.
4. Копия акта духовенства 1-го округа Острожского уезда об учреждении Епархиальной Типографии // Волынские епархиальные ведомости. – 1902. – С. 13.
5. Костриця М. Ю. Товариство дослідників Волині: історія, діяльність, по-статі. Волинське церковно - археологічне товариство і його роль у розвитку краєзнавства. – Житомир, 2001. – С.38.
6. Манько М. П. Православна церква і становлення історико-краєзнавчих досліджень на Волині // Духовне відродження культури України: традиції, сучасність: Матеріали і тези науково-практичної конференції. – Рівне, 1994. – С. 200.
7. Михайлюк О. Г. Історія Острога на сторінках часопису «Волынські епархиальные ведомости» // Матеріали ІV науково-краєзнавчої конференції «Остріг на порозі 900-річчя». – Сокаль, 1993. – С 104-106.
8. Отчёт 3-го округа Острожского уезда // Волынские епархиальные ведомости. – 1912. – № 8. – С. 172-173.
9. Первое торжество на Волини в честь преподобного Фёдора, князя Острожского // Там же. – 1907. – С. 523, 661-668.
10. Празднование освящения нового классного здания в Острожском женском графа Д. Н. Блудова училище // Там же. – 1914. – № 42. – С. 702-705.
11. Рафальский Г. Главный источник Острожской Библии // Там же. – 1901. – №1-2. – С. 15-25,75-84.
12. Смиренного Антония, Архиепископа Волынского, поучение на поминувенный день по князю Константине Константиновиче Острожском... (для прочтения в храмах) // Там же. – 1908. – №6. – С. 117-122.
13. Соколов Н. Речь к оканчивающим курс воспитанникам Острожской мужской гимназии, произнесённая 13-го мая сего года по окончании экзамена Закона Божия // Там же. – 1903. – № 16. – С. 473-475.
14. Тучемский М. Знаменательное 13-ое февраля // Там же. – 1908. – № 4. – С. 79-83.
15. Тучемский М. Посещение Преосвященнейшим Владыкой Фадеем Братства князей Острожских в г. Остроге // Там же. – 1911. – № 2. – С. 39-41.
16. Тучемський М. Предстоящее народное торжество в Остроге // Там же. – 1907. – С. 159-161.
17. Тучемский М. Церковные школы в Острожском уезде и первое уездно-земское собрание очередной сессии 1911 г. в г. Остроге // Там же. – 1911. – С. 951-952.